

KOMENSKÉHO NÁZORY NA VYSOKÉ ŠKOLSTVO A ICH ODKAZ PRE SÚČASNOŠŤ

Janka Medved'ová¹

¹Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky a andragogiky, Gondova 2, 811 02 Bratislava, Slovenská republika

Abstrakt

Dielo J. A. Komenského je nadčasové a v akejkoľvek dobe vyjadruje podstatu spoločenských potrieb človeka, vytváranie dostatočne podnetného prostredia, kultivácie osobnosti a dosiahnutie životnej múdrosti v procese celoživotného učenia sa. Predstavuje projekt riešenia spoločenských problémov, tvorivej práce, občianskej angažovanosti a hľadanie zmyslu osobného i spoločenského života. Univerzita, obdobie vysokoškolského života tvorí dôležitú súčasť celoživotnej kultivácie človeka v procese učenia sa. Komenský predpokladal, že vďaka vysokoškolskému vzdelaniu by ľudia mali byť schopní robiť rozumné úsudky, no tiež by mali získať praktické znalosti. V jednej zo svojich ústredných myšlienok omnes omnia onmino tvrdil, že všetci by mali študovať všetko, čo je dôležité a užitočné pre ľudský život, aby sa zlepšil ľudský rozvoj a budúcnosť. Príspevok je teoretický a má za cieľ poukázať na významné Komenského myšlienky týkajúce sa vysokoškolského vzdelávania v jeho dielach Všeľvýchova a Veľká didaktika a ich odkaz vo vzdelávacích stratégiách pre 21. storočie. Popri teoretickom, akademickom vzdelaní práve cestovanie podľa Komenského završuje vysokoškolské vzdelávanie. Študentské mobility počas vysokoškolských štúdií sa významnou mierou podieľajú na utváraní svetonázoru a komplexnom poznaní mladých ľudí, ktorí preberajú zodpovednosť za svoje konanie.

Kľúčové slová: pansofia, univerzálne vzdelanie, všeľvýchova, celoživotné vzdelávanie, cestovanie, univerzita

Abstract

COMENIUS' VIEWS ON HIGHER EDUCATION AND THEIR LEGACY FOR THE PRESENT

J. A. Comenius' work is timeless and at all times expresses the essence of social needs of man, a sufficiently stimulating environment, cultivation of personality and the achievement of life wisdom in the process of lifelong learning. It represents a project of solving social problems, creative

work, civic engagement and finding a meaning of personal and social life. University, a period of university life, is part of a person's lifelong cultivation in the process of learning. Comenius assumed that, thanks to a university degree, people should be able to make reasonable judgments, but they should also gain practical knowledge. In one of his central ideas, the *omnes omnia omnino* argued that everyone should study everything that is important and useful for human life in order to improve human development and bargaining power. The paper aims to point out Comenius' important ideas concerning higher education in his works *Vševýchova* and *Velká didaktika* and their reference in educational strategies for the 21st century. In this paper we will work with the analysis of text documents of Comenius' works and changed with their interpretation and comparison with current trends in higher education pedagogy. We will evaluate the results in a descriptive way and point out the importance of travel by which Comenius completes higher education. Student mobility during university studies contributes significantly to the creation of a worldview and comprehensive knowledge of young people who take responsibility for their actions. The goal of Comenius' education is to achieve the wisdom of life, the purpose of which is to eliminate human disputes, seek mutual cooperation and tolerance. What is today's Europe like? Can we defend democratic principles, solve serious problems such as extremism, fight for religious freedom, can we defend the values of European culture and education? Can we work effectively with a lot of information? We have a lot of knowledge, we know a lot, but are we really wise, wise in Comenius' conception?

Keywords: pampedia, lifelong learning, traveling, higher education

„Nám ide o lepšiu budúcnosť, a preto sa nesmieme zastaviť v hľadaní prostriedkov, ktoré ju majú umožniť.“

J. A. Komenský

1. ÚVOD

Myšlienku, ktorú vyslovil Komenský v svojom spise zo 17. storočia *Všeobecná porada o náprave vecí ľudských* vyjadruje túžbu rodičov, učiteľov a vychovávateľov hľadať prostriedky pre zmysluplný výchovno-vzdelávací proces a lepšiu budúcnosť už stovky rokov. Za ostatné roky sme svedkami nebývalého vedeckého a technologického pokroku, napriek tomu sa vynárajú obavy o obyčajnú ľudskosť napríklad s súvislosti s geopolitickou situáciou. Nájde v Komenského dielach princípoch *omnes-omnia-omnino* inšpirácie pre 21. storočie? Ak sa hlbšie ponoríme do čítania jeho diel, nájdeme tam odpovede na otázky, ktoré už riešia celé generácie. Cieľom Komenského vzdelania je dosiahnutie životnej múdrosti, zmyslom ktorej má byť eliminovanie ľudských sporov, hľadanie vzájomnej komunikácie a tolerancie. Aká je dnešná Európa? Dokážeme brániť demokratické princípy a riešiť závažné problémy, dokážeme hájiť hodnoty európskej kultúry a vzdelanosti? Dokážeme už vysokoškolských študentov dostatočne pripraviť efektívne pracovať s množstvom informácií? V súčasnej dobe máme veľa poznatkov, veľa vieme, ale sme skutočne múdri, múdri v Komenského poňatí? Pretože v Komenského poňatí „*poznanie, ktoré nevedie k skutkom, nech zahynie!*“ (Komenský, 1950, s. 107).

2. CIEĽ

Moderná spoločnosť čelí ustavičným zmenám a výzvam v podobe inovácií a preto ľudia v procese celoživotného učenia sa neustále nadobúdajú nové poznatky a zručnosti. Týka sa to nielen mnohých profesií, ale aj rozvoja ich osobného života. Téma celoživotného vzdelávania teda predstavuje vždy aktuálnu tému. Hoci myšlienka moderného celoživotného vzdelávania začala nadobúdať reálne obrysy až začiatkom 20. storočia, priekopníkom a prvým teoretikom univerzálneho vzdelávania ako celoživotného procesu je práve Ján Amos Komenský. Ak v čase tvorby Komenského diela boli mnohé jeho názory až utopické, vývojom spoločnosti sa stali reálnou skutočnosťou. Kým vo svojom diele *Velká didaktika* (*Didactica Magna*) navrhol prvé štyri školské stupne vzdelávania (od materskej školy po vysokú školu), v diele *Vševýchova* (*Pampedia*) rozšíril vzdelávací plán na celý ľudský život, od počatia až po smrť. Poukazuje na význam vzdelávania nielen pre školský vek, ale zdôrazňuje jeho význam aj v dospelom veku. Jeho základný vševedný princíp *omnes – omnia – omnino* hovorí o tom, že k univerzálnemu vzdelaniu majú byť privádzaní všetci, vo všetkom a skrze všetko. Jeho poňatie života ako školy je významným prínosom do teórie vzdelávania. Vzdelanie v jeho chápaní

malo dôležitú všenápravnú úlohu, no ak chceme lepšie pochopiť význam univerzitného vzdelania v Komenského diele, musím vychádzať práve z pojmu univerzálne vzdelanie. Komenský veril v pansofiu - princíp zjednotenia všetkých vedeckých, filozofických, politických a náboženských poznatkov do jedného všeobjímajúceho, harmonického svetonázoru. Cieľom nášho príspevku je analýza časti Komenského názorov na vysokoškolské vzdelávanie a najmä cestovanie, ktoré sa má uskutočniť bezprostredne po ukončení štúdia

3. ŠKOLA MLADOSTI (SCHOLA IUVENTUTIS)

Štruktúra Pampédie sa v úvodných kapitolách sústreďuje na zdôvodnenie cieľov, obsahu a metodológie, aby sa všetci vzdelávali vo všetkom, čo je pre život potrebné a čo najvšestrannejšími spôsobmi. V ďalším kapitolách sa venuje prostriedkom, ktorými možno tieto ciele dosiahnuť a to sú univerzálne školy, knihy a učitelia. Zdôrazňuje význam škôl, ktoré majú byť ozdravovňou, ihriskom, dielňou osvety, dielňou rečníctva, pracovňou, dielňou cností, obrazom občianskeho života a napokon obrazom viery. (Komenský, 1959) Samostatnú kapitolu venuje univerzálnym knihám a univerzálnym učiteľom – aby každý učiteľ bol taký, akým má spraviť iných, aby poznal všetky dostupné spôsoby, ako to urobiť a najmä, aby bol vo svojom diele vytrvalý a horlivý. Na prvých sedem kapitol postupne nadväzujú jednotlivé školy života, z ktorých pozornosť sústredíme na školu mladosti, teda obdobiu vysokoškolského vzdelávania.

Škola mladosti a teda akadémia je obdobie určené na získanie úplnej múdrosti. Akadémia, ktorá vychováva bádateľov a pansofov schopných používať knihy a knižnice. Správne používanie kníh, knižníc, triedenie poznatkov a informácií je nesmierne dôležité aj v dnešnej informačnej dobe. Nech teda univerzita slúži aj v súčasnosti ako nástroj na utváranie si svetonázoru a učí študentov múdro a pravdivo získavať, overovať, triediť a interpretovať všetky dostupné informácie.

Škola mladosti má tri časti: 1. akadémiu, 2. cestovanie (*apodemia*) a 3. voľbu povolania. Komenský definoval akadémiu ako stály zbor učencov, miesto, kde sú knihy každého druhu a zároveň dielňu ľudskosti, čo sa hemží ozajstným vecným a ustavičným cvičením. Predpokladal, že vďaka vysokoškolskému vzdelaniu budú ľudia schopní robiť rozumné úsudky, robiť správne a rázne rozhodnutia.

Pre Komenského však boli rovnako dôležité aj praktické znalosti. Ako podmienku úspešného ukončenia vysokoškolského štúdia Komenský vyža-

doval preukázanie spôsobilosti poveriť absolventa riadením/spravovaním vecí ľudských, čo implikuje oveľa užšie spojenie medzi štúdiom a praktickým životom. „*Lebo dokonalosť rozumu spočíva v čistom chápaní vecí, dokonalosť vôle vo výbere najlepších vecí a napokon dokonalosť schopností v obratnom používaní všetkých vecí.*“ (Komenský, 1992, s. 207) Komenský, inšpirovaný českou reformačnou tradíciou aj myšlienkami Francisa Bacona, preto často zdôrazňoval význam vzdelávania pre prax, vrátane znalosti konkrétnej disciplíny či všeobecných filozofických otázok (Čapková, 1987).

Cieľom vzdelania mládeže má byť harmonické a univerzálne svetlo. Učenie a vedomosti pre neho neboli cieľom samy osebe, ale veril, že nadobudnuté vzdelanie má podporovať dobrý a múdry život. Komenský tiež ako jednu zo svojich ústredných myšlienok *omnes omnia omnino* tvrdil, že všetci by mali študovať všetko, čo je dôležité a užitočné pre ľudský život... „*k tejto dokonalosti musíme teda viesť mládež, ktorá si už zvykla na obmedzenosť rozumového uvažovania, aby chápajúc čo najviac bez námáhavého dokazovania a vidiac všade svetlo vo svetle mohla pohotovo a múdro o veciach rozprávať a uskutočňovať ich.*“ (Komenský, 1992, s. 207)

Prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa je podľa Komenského celý svet, celá kniha mysle a Písmo, ktoré majú utvárať vševednú sústavu ako večný kolobeh princípov a ich dôsledkov. Dodatočnými, no veľmi dôležitými prostriedkami majú byť knižnice a cestovanie.

Metódy učenia sú podobné ako v škole dospievania, teda namiesto dišputácií sa majú uskutočňovať *vševedné rozhovory* – debaty a dôkazy, ktoré nemožno vyvrátiť a tiež diakritické cvičenia a „*pokusy a predohry k spravovaniu rodiny, školy a štátu, posolstvá a nové objavy.*“ (Komenský, 1992, s. 208) V súlade so svojou koncepciou vzdelávania Komenský tvrdil, že univerzita je skutočne univerzálna, čo znamená, že má umožniť študentom študovať každý odbor ľudského poznania. Aby to bolo možné, Komenský vyzval univerzitu, aby zamestnávala profesorov zo všetkých študijných odborov, hovoriacich všetkými jazykmi a navyše, aby mala knižnicu dobre vybraných kníh na bežnú potrebu všetkých. Ďalej trval na tom, aby vyučovacie metódy boli ľahké a dôkladné (Komenský, 1954). Ako jednu z najužitočnejších metód učenia na univerzite Komenský odporučil vševedný rozhovor, teda v dnešnom poňatí akademickú debatu medzi študentmi a ich profesorom. Na túto debatu sa mali študenti pripravovať čítaním relevantnej literatúry, ktorú odporučil profesor. Podľa neho vševedné cvičenia a vševedné rozhovory naučia študentov získavať bohatšie pochopenie vecí a zvyknú si na

hlbšie poznanie vecí pri prenesených významoch, získajú obratnosť klásť nekonečný počet otázok a pohotovo a vecne na ne odpovedať. (Tamže)

V Komenského didaktických prácach sa ako červení niť tiahne idea, že učenie má byť zábavné a radostné, pretože len v takomto prostredí je možné stimulovať proces objavovania a tvorivosti. Komenský takto reagoval na vyučovanie svojej doby, ktoré predstavovali v akademickom prostredí častokrát len nudné prednášky, ktoré vyvolávali u študentov nezáujem. *„Treba prejsť celou vševedou, aby každého študenta chytila túžba po poznaní a rád listoval v knihách a tak napokon pochopil, že vlastní celú múdrosť, nosí ju so sebou a má ju aj vykonávať.“* (Komenský, 1992, s. 211) Pre akademickú mládež ustanovil trojaké cvičenia: pansofické, pambiblické a panetoimické.

Cieľom *pansofických* cvičení a akademického života má byť čisté pochopenie vecí a vstup do praktického života. Prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa má byť vševeda, kde zo „všesúladného spojenia zmyslových, rozumových a vierou prijatých lúčov vystúpi ono veľké svetlo“, ktoré neponechá nič nesúvislé, nejasné, či sporné. Spôsobom na praktické uplatnenie a pochopenie, nech je hravá múdrosť – zábavné a poučné metódy učenia sa. Po teoretických vševedných cvičeniach majú študenti pomocou skúseností začať so vševedou v praxi, kde je dostupná prax všetkých ľudských činností.

Pambiblické cvičenia mali slúžiť na využívanie kníh a knižníc. Odporúča používať možno menej kníh, no overených a pri štúdiu osožných a užitočných. Je pre neho dôležité vracať sa k čítaniu antických autorov, aby „sme poznali beh storočí a prúd svetla do ľudského pokolenia.“ Súčasťou pambiblických cvičení mali byť vybraní historici a kritici skúmajúci a očisťujúci všetky staré spisy, aby v budúcnosti zostalo len to, čo je pravdivé, užitočné a dokázateľné. Hoci odporúča mladým mužom študovať výťahy z diel najvýznamnejších autorov, počas akademického obdobia sa majú mládenci vrátiť aj k poznávaniu svojej vlasti, súčasnej doby a zaoberať sa i sami sebou.

Panetoimické cvičenia boli skúšobné cvičenia, ktoré hovoria o príprave pred poslednou skúškou a dosiahnutím akademického stupňa. Spoločným cvičením podľa Komenského možno dosiahnuť to, aby k verejným funkciám a hodnostiam boli pripúšťaní všetci dobrí a múdri ľudia.

4. CESTOVANIE – APODEMIA

„Cestovanie do cudzích krajín je príjemná časť praktickej výchovy, ktorá značne rozmnožuje skúsenosť, ak sa múdro uskutoční.“ (Komenský, 1992, s. 215)

V dnešnej dobe sme svedkami neobmedzených možností v spoznávaní cudzích krajín a kultúr, ktorými sa formuje naše poznanie, no v časoch Komenského to nebolo také jednoznačné. Pre svoje pedagogické názory bol často pozývaný do iných krajín a bol scestovaným mužom, ktorý si uvedomoval význam cestovania v procese kultivácie ľudskej osobnosti. A preto v Škole mladosti podáva presný návod, kto, kedy a prečo má cestovať, aby prostredníctvom nadobudnutých skúseností kultivoval nielen svojho ducha, ale po návrate aj svoje bezprostredné okolie.

Cestovať má podľa Komenského každý, kto dokončil svoje štúdiá a okrem potešenia a prevetrania mysle má byť hlavným dôvodom nadobudnúť skúsenosť, poznanie a bezpečné a ľahšie sa rozhodnutie pri výbere životného povolania.

Cieľom má byť posilnenie múdrosti v sebe aj v iných, preto odporúča cestovať vo veku, kedy je už mladý človek dostatočne pripravený, rozvážny a bystrý. Nielen počas vysokoškolského štúdia majú dnešní študenti možnosť vycestovať a spoznávať nové krajiny, kultúry, nových ľudí a tak vytvárať mosty tolerancie a multikulturality. Pobyt za hranicami ich učí rozhodovať a správať sa samostatne a zodpovedne. *„Ktokoľvek teda chce získať viac vedomostí, múdrosti a zbožnosti, nech sa vyberie tam, kde sú ľudia a veci, prostredníctvom ktorých by to získal.“* (Tamže) V súvislosti s Komenského akcentovaním užitočnosti cestovania vo vzdelávacom procese je potrebné poukázať na programy podporujúce v súčasnej dobe zahraničnú študentskú mobilitu. Azda najznámejším je program ERAZMUS. Program existuje už od roku 1987, no v rokoch 2007 – 2013 bol zlúčený s ďalšími vzdelávacími programami Európskej únie, ako *Comenius*, ktorý mal na starosti základné a stredné školy, *Leonardo da Vinci* pre odborné vzdelávanie a *Grundtvig* pre vzdelávanie dospelých, a od roku 2014 funguje pod názvom ERAZMUS+. Tento program v súčasnosti ponúka študentom, pedagógom a pracovníkom s mládežou širokú škálu príležitostí v oblasti vysokoškolského vzdelávania, odborného vzdelávania a prípravy, školského vzdelávania a vzdelávania dospelých, ako aj v oblasti mládeže a športu. Poskytuje príležitosť na štúdium, odbornú prípravu, dobrovoľnícku činnosť alebo získanie odbornej praxe v zahraničí. Ďalším benefitom a dôležitou skúsenosťou je prepojenie s trhom práce, študentom umožňuje stráviť obdobie štáže v zahraničných podnikoch alebo organizáciách a prostredníctvom neformálneho vzdelávania tak pripravuje mladých ľudí na vstup na trh práce ako aj účasť na občianskom živote. Pomáha poskytovať ľuďom vzdelanie, zručnosti a schopnosti, ktoré potrebujú

na to, aby mohli viesť nezávislý a plnohodnotný život a teda sa vraciame späť k základným princípom Komenského filozofie - hľadaniu prostriedkov umožňujúcich lepšiu budúcnosť. Okrem toho zahraničné študijné mobility prinášajú mladým ľuďom európsku skúsenosť a významný pocit príslušnosti ku komunite.

Pre zaujímavosť si s láskavým dovolením Slovenskej akademickej asociácie pre medzinárodnú spoluprácu (saaic.sk) dovoľme uviesť počty slovenských vysokoškolských študentov, ktorí od roku 2010 do roku 2021 absolvovali študentskú mobilitu. Pri interpretácii vývoja je nutné zobrať do úvahy fakt, že realizácia študentských mobilit v rokoch 2020 a 2021 boli výrazne ovplyvnené pandemiou COVID-19, čo je viditeľné na nižšom počte mobilit. Vzhľadom na to, že za výzvu 2021 nie sú ešte ukončené všetky projekty a niektoré študentské mobility stále prebiehajú, nie sú skompletizované všetky relevantné údaje. Z uvedených dôvodov je konzistentný rad údajov 2010–2019. (Tab. I)

No aby sme pre ďaleké obzory nezabudli spoznať aj vlastnú krajinu Komenský odporúča cestovať k susedným i vzdialeným národom, na pamätné miesta, no cesty sa podľa neho majú začínať od rodnej vlasti. Je dôležité spoznať a pozrieť si najprv všetko doma...*„ako to robia vtáci, keď sa pokúšajú lietať, aby sme sa neusilovali byť inde orlami, zatiaľ, čo doma sme krtmi...“* (Tamže, s. 216) Cesty sa nemajú podnikáť ľahkomyselne a pre

bezvýznamné ciele, cestovať sa má preto, aby sme „rozmnožili múdrosť“ a preto sa podľa neho nemá cestovať skôr, ako sa skončí prvý vek mladosti a než sa položia pevné základy vzdelania. Odporúča mať na cestu spoľahlivého sprievodcu, ktorý dokonale pozná krajinu a kultúru. V dnešnom svete a pri množstve dostupných informácií a jazykových schopnostiach vysokoškolských študentov sa nám môže zdať toto odporúčanie úsmevné. Avšak každému na zahraničnej ceste dobre padne spoľahlivý sprievodca. V súčasnosti sú bežné aj študentské výmeny už počas stredoškolského štúdia. Mladí ľudia tak nadobúdajú poznatky, schopnosti a zručnosti v oveľa skoršom veku, ako tomu bolo v dobách Komenského.

Ďalšie pravidlo, ktoré odporúča dodržať, a je aktuálne dnes ako v čase písania Vševýchovy, že pred cestou je nevyhnutné oboznámiť sa kultúrou, dejinami a národom, ku ktorému cestujeme. Zážitky nech si zapisujeme do cestovného denníka, nech vzdáme úctu učeným a múdrom, nech sa všade správame ako hosť v cudzom dome - slušne, skromne a zároveň opatrne. Dodatok k cestovaniu nech sa týka *polytropie*, šťastného mnohotvárneho styku s mnohými ľuďmi a prirodzeným základom nech je obratná povaha. Na svojich cestách stretávame ďalších ľudí, ktorí tiež cestujú a tým získavame rozhľad o ďalších krajinách a kultúrach. Je potrebné navštíviť to čo je vzácné a znamenité, či už ide o prírodné bohatstvo alebo *„diela ľudských*

Tabuľka I:

ERAZMUS+	počet ukončených študentských mobilit	počet prijatých VŠ študentov**
2010	2458	136121
2011	2685	134747
2012	3008	131366
2013	3177	127649
2014	3833	121147
2015	3846	113211
2016	3782	105688
2017	4002	99184
2018	3723	95830
2019	3154	94121
2020	2494	96003
2021*	1113	94373

* Z nového programového obdobia bolo vo výzve 2021 doposiaľ ukončených 1131 mobilit z celkového počtu 3018 zazmluvnených mobilit, ďalšie mobility sa realizujú v súčasnosti.

**Spolu verejné, súkromné a štátne vysoké školy

rúk, ako záhrady, významné stavby, či moderné alebo starobylé, a zrúcaniny.“ (s. 217) Mladíci by na svojich cestách mali zamerať svoju pozornosť na „rozmanitú výstroj ľudskej múdrosti – na kolégiu učencov, kde sa poučuje, uvažuje a dišputuje.“ No Komenský upozorňuje aj na niekoľko nástrah ako nezísť z cesty, mať vždy na zreteli svoj cieľ, nepodľahnúť nadmernému spoločenskému styku, nebyť na cestách príliš dlho, aby sme si nezvykli na túlavý život a neboli preč od našich blízkych.

Napokon treťou a záverečnou časťou školy mladosti je podľa Komenského odporúčanie založiť si denníky svojho života, kam by patrili informácie o doteraz prežitom, svedomitie si značenie akademického štúdia a naznačenie toho, čo už v živote vykonané bolo a vízia, čo je potrebné v živote ešte vykonať. Lebo podstatou Komenského princípu vševedy je, aby sme sa v mladosti venovali premýšľaniu, potom prežili život v aktívnej a múdrej činnosti a práci a až v starobe užívali pokoj a radosť s vedomím dobre a múdro prežitého a naplneného života. A ako uvádza v závere školy mladosti, aby sme toto všetko dosiahli, musíme sa od detstva učiť a vedieť všetko robiť pre dobrý a zmysluplný cieľ, bezpečnými prostriedkami a príjemným spôsobom.

„Múdrost je slnkom ľudského konania, vodkyňou a učiteľkou všetkých cností, mierom, pravidlom, olovnicou, začiatkom, stredom, koncom, korunou a napokon i pokladom.“ (s. 219)

Komenský odporučil, aby sa na vysokú školu hlásili len talentovaní ľudia – výkvet ľudstva. Zvyšok by sa podľa neho mal radšej venovať vhodnejšej práci, vrátane poľnohospodárstva, mechaniky alebo obchodu (Komenský, 1954). Veril, že niektorí ľudia sú od prírody vhodnejší ako ostatní na to, aby slúžili v určitej profesii, či už ide o teológiu, medicínu, právo alebo umenie. Pre Komenského je častou chybou vyrezávať sochy z každého kusu dreva. V dôsledku zápisu do študijných odborov, pre ktoré ľudia nemajú povolanie, ľudia nemôžu dosahovať dobré výsledky (Komenský, 1954). Na druhej strane Komenský zdôrazňoval potrebu, aby nadaní ľudia rozvíjali svoj talent, než aby zostali spokojní so svojimi vedomosťami a schopnosťami. Prispel tak k diskusii, ktorá má zásadný význam aj dnes. Či je pre úspech na univerzite základom viac talent alebo usilovné štúdium. U Komenského sú semená poznania, cnosti a zbožnosti, ako sme videli, prirodzene vstúpené do nás; ale skutočné poznanie, cnosť a zbožnosť nie sú jednoznačne dané. Tie treba podľa neho získať modlitbou, výchovou a konaním. V zmysle Komenského zásady *omnes – všetci* je v kontexte doby nadčasová aj jeho úvaha o rovnosti šancí

v štúdiu mužov a žien. Podľa neho sú ženy obdarené rovnakou bystrosťou mysle a schopnosťou poznania a sú schopné dosiahnuť najvyššie postavenie, no napriek tomu nemali ženy k štúdiu dostávať také isté knihy ako muži, pretože cieľom vysokoškolského vzdelania u žien nemala byť motivácia k zvedavosti, ale k ich úprimnosti a spokojnosti.

5. ODKAZ KOMENSKÉHO PRE MODERNÉ VZDELÁVANIE

A aký je teda odkaz Komenského pre 21. storočie a moderné vzdelávanie? S reflexiou Komenského názorov na celoživotné vzdelávanie sa stretávame aj dnes a to v podobe rôznych stratégií súčasných spoločenských a politických inštitúcií, jeho myšlienky boli prijaté a implementované do stratégií európskych vzdelávacích systémov. Celoživotné vzdelávanie je jednou z piatich hlavných priorít vzdelávacej politiky Európskej únie. Oblasť vzdelávania tak získala globálny charakter. Koncepty celoživotného vzdelávania boli formulované medzinárodnými organizáciami, napríklad UNESCO, Rada Európy či OECD. Koncept celoživotného vzdelávania zahŕňa všetky možnosti učenia, či už v tradičných vzdelávacích inštitúciách v rámci vzdelávacieho systému, ale aj mimo nich. Je to prepojený celok, ktorý dovoľuje rozmanité prechody medzi vzdelávaním a zamestnaním, a ktorý umožňuje jedínom získať kvalifikáciu a kompetencie rôznymi spôsobmi v priebehu celého života. Je nevyhnutné, aby človek neustále rozširoval, dopĺňal a inovoval svoje vedomosti a zručnosti, aby sa vzdelával v jednotlivých etapách svojho života, v súlade so svojimi úlohami, potrebami či záujmami. Demokratická a občianska spoločnosť je závislá na kriticky mysliacich a angažovaných občanoch. Celoživotné vzdelávanie je dnes považované za jeden z najdôležitejších inštrumentov k dosiahnutiu hlavných cieľov Európskej únie, a to k vytvoreniu zjednotenej Európy s vysokou životnou úrovňou, zamestnanosťou, vyspelou pracovnou silou a spoločnosťou súdržných a aktívnych občanov s možnosťou individuálnej realizácie. (Rabušicová, Rabušic, 2008) Aj cestovanie či už počas štúdia alebo po ňom vychováva k partnerstvu a spolupráci v európskom spoločenstve, učí nás bez pocitu nadradenosti akceptovať iné národy, kultúry, postoje a tak sa spolupodieľa na kultivácii osobnosti každého jedinca. Oproti dobe, v ktorej žil Komenský nám do života vstúpili digitálne technológie: elektronické knihy, časopisy, blogy, spravodajské portály, odborné weby, či dokonca online vzdelávacie kurzy a tak sa e-learning stal každodennou a dostupnou súčasťou celoživotného vzdelávania.

ZÁVER

Myšlienka systematickej integrácie celoživotného vzdelávania v celospoločenskom a legislatívnom rámci si vo väčšej miere začala získavať pozornosť až v priebehu dvadsiateho storočia. Predstava, že všetci ľudia v akomkoľvek veku majú právo i zodpovednosť vzdelávať sa, postavená na humanistickej tradícii a úcte k jednotlivcovi, ku ktorým sa hlásil aj J. A. Komenský, silno rezonuje v spoločnostiach riadiacich sa demokratickými princípmi. V duchu myšlienky, že demokracia je spoločenstvom jednotlivcov usilujúcich sa o slobodu tak celoživotné vzdelávanie bolo a je vnímané ako krok k seba-oslobodzovaniu. (Óhidy, 2008)

Komenský zostáva veľmi významný aj preto, že viaceré jeho myšlienky o vysokoškolskom vzdelávaní pôsobia veľmi moderne a progresívne, hoci boli publikované v 17. storočí. Je inšpiratívne čítať Komenského rady, kde odporúča debatu (pansofický rozhovor) medzi učiteľom a študentmi ako efektívnu vyučovaciu metódu. Klasické monologické prednášky sú stále vo vysokoškolskej pedagogike silne zastúpené. Aj keď sa debaty hodnotili ako vyučovacia metóda už v antike, Komenského význam spočíva v tom, že rozoznáva rozdiel medzi odovzdávaním informácií a podnecovaním myslenia. Veľmi moderne pôsobí aj jeho povzbudzovanie žien k štúdiu na univerzite.

Komenského odkazom je aj dôraz na užitočné a aplikované vysokoškolské vzdelávanie. V súčasnom modernom svete, vrátane strednej a východnej Európy, sú aplikované vedomosti a výskum veľmi žiadané a potrebné. Komenského myšlienky ostávajú stále živé v súčasnom diskurze o vzdelávaní. Komeniológia existuje ako etablovaná vedecká disciplína a možno by sme do vysokoškolskej výučby mali zaradiť okrem čítania diel, ktoré odporúčal Komenský a akademickej debate so študentmi podrobiť jeho najvýznamnejšie myšlienky. Aby poznatky a informácie, ktoré sú pre nás každodennou samozrejmosťou, dostupnosť a možnosti vzdelania, ktoré v dnešnej dobe máme sú dlhoročným úsilím jednotlivcov i celých skupín. Máme vybudované školské systémy a sieť vzdelávacích inštitúcií, veľa vieme, ale sme skutočne múdri? Lebo podľa Komenského múdrosť a poznanie nemajú byť ako „planý strom, ktorý neprináša nijaký úžitok pre ostatné životné stavy...“ (Komenský, 1992, s. 2018)

LITERATÚRA

- Čapková, D. (1987) *Myslitelsko-vychovateľský odkaz Jana Amosa Komenského*. Praha.
- Čornaničová, R. (2002) Komenského „škola mužného veku“ ako súčasť celoživotnej kultivácie človeka. In *Vzdelávanie dospelých*, roč. 7, č. 4
- Hábl, J. (2018) *Utopizmus nebo realizmus Komenského projektu nápravy věcí lidských*. Pavel Mervart.
- Komenský, J. A. (1950) *Všenáprava*. Praha
- Komenský, J. A. (1992) *Vševýchova*. Bratislava: Obzor. Národné osvetové centrum.
- Komenský, J. A. (1954) *Velká didaktika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelstvo.
- Milana, M. (2017) *Global Networks, Local Actions. Rethinking adult education policy in the 21st century*. London – New York: Routledge.
- Óhidy, A. (2008) *Lifelong Learning. Interpretations of an Education Policy in Europe*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Rabušicová, M. & Rabušic, L. (2008) *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita.
- Medvedová, J. (2021) Komenský aj v osobných tragédiách nachádzal vieru v lepšieho človeka. In *Fenomény dejín* (Ed.) Jaroslav Valent, Bratislava: Petit Press.

Kontakt

Mgr. Janka Medvedová, PhD.: janka.medvedova@uniba.sk